

مطالعه تطبیقی مبانی و اصول حقوقی تعهد به نجات دیگری از منظر نوع دوستی در نظام حقوقی ایران و مصر

۱. حسین دشتیان: دانشجوی دکتری، گروه حقوق خصوصی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران

۲. غلامحسین افراس: گروه حقوق خصوصی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران

۳. محمد افراس: گروه حقوق خصوصی، واحد دشتستان، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران

* ایمیل نویسنده مسئول: Gh.afiras1355@iau.ac.ir

چکیده

تعهد به نجات دیگری به عنوان ارزشی اخلاقی و حقوقی در نظام‌های حقوقی ایران و مصر جایگاه ویژه‌ای دارد. هدف این رساله بررسی مبانی حقوقی تعهد به نجات دیگری از منظر نوع دوستی و تحلیل بنیان‌های اخلاقی، فقهی و حقوق بشری آن در این دو نظام است. پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی و از طریق فیش برداری از منابع کتابخانه‌ای، اسناد حقوقی و قوانین ایران و مصر انجام شد، که ابتدا مفاهیم نوع دوستی و تعهد به نجات را تبیین کرده و سپس با تحلیل تطبیقی قوانین، مصادیق و ارکان آن را بررسی نمود. سؤال اصلی این است که مبانی حقوقی تعهد به نجات دیگری از منظر نوع دوستی در نظام حقوقی ایران و مصر چگونه است و بر چه بنایی استوار است؟ فرضیه اصلی بیان می‌دارد که این تعهد بر اصول اخلاقی، فقهی و حقوق بشری با تأکید بر حفظ حیات استوار است، که در ایران از قواعد فقه امامیه و در مصر از فقه حنفی و قانون مدنی نشأت می‌گیرد. نتایج نشان داد که در ایران، قواعد «لاضرر» و «تسبیب» (ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی و ماده ۲۹۵ قانون مجازات اسلامی) و اصل هشتم قانون اساسی، نجات را به‌ویژه در اضطرار ترویج می‌دهند. در مصر، قانون مدنی (ماده ۱۶۳) و «تکافل اجتماعی» در فقه حنفی، این تعهد را در چارچوب تقصیر تقویت کرده و ماده ۷۸ قانون اساسی مشارکت اجتماعی را تشویق می‌کند. هر دو نظام با تکیه بر حق حیات (ماده ۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر)، نوع دوستی را به عنوان انگیزه امداد رسانی داوطلبانه در بلایای طبیعی یا حوادث عمومی ترویج می‌دهند، اما الزام قانونی مستقیم محدود است. تفاوت‌های فقهی، مانند تأکید ایران بر تسبیب و مصر بر تقصیر، نتایج متفاوتی در دعاوی ایجاد می‌کند، اما حمایت از ناجیان (ماده ۱۱ ایران و ماده ۱۶۵ مصر) و پذیرش اضطرار، چارچوبی مشترک را شکل داده است. پیشنهاد می‌شود برنامه‌های آموزشی و همکاری بین‌المللی برای تقویت نوع دوستی و هماهنگی با استانداردهای جهانی گسترش یابد.

کلیدواژگان: تعهد، نجات، تعهد به نجات دیگری، نوع دوستی، نظام حقوقی ایران، نظام حقوقی مصر.

شیوه استناددهی: دشتیان، حسین، افراس، غلامحسین، و افراس، محمد. (۱۴۰۴). مطالعه تطبیقی مبانی و اصول حقوقی تعهد به نجات دیگری از منظر نوع دوستی در نظام حقوقی ایران و مصر. شریعت، فلسفه و اخلاق، ۳(۶)، ۱-۱۶.

تاریخ ارسال: ۵ آبان ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۷ بهمن ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۵ بهمن ۱۴۰۴

تاریخ چاپ: ۱ اسفند ۱۴۰۴

© ۱۴۰۴ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

A Comparative Study of the Legal Foundations and Principles of the Duty to Rescue Others from the Perspective of Altruism in the Legal Systems of Iran and Egypt

1. Hossein Dashtiyaneh: PhD Student, Department of Private Law, Bu.C., Islamic Azad University, Bushehr, Iran

2. Gholamhossein Afras*: Department of Private Law, Bu.C., Islamic Azad University, Bushehr, Iran

3. Mohammad Afras: Department of Private Law, Dash.C., Islamic Azad University, Bushehr, Iran

*Corresponding Author's Email: Gh.afras1355@iau.ac.ir

Abstract

The duty to rescue others, as an ethical and legal value, occupies a distinctive position in the legal systems of Iran and Egypt. The purpose of this study is to examine the legal basis of the duty to rescue others from the perspective of altruism and to analyze its ethical, jurisprudential, and human-rights foundations in these two legal systems. The research was conducted using a descriptive-analytical method through note-taking from library sources, legal documents, and the laws of Iran and Egypt. It first elucidated the concepts of altruism and the duty to rescue and then, through a comparative analysis of the relevant laws, examined its instances and constituent elements. The main research question is: What is the legal basis of the duty to rescue others from the perspective of altruism in the legal systems of Iran and Egypt, and on what foundations is it based? The principal hypothesis holds that this duty is founded on ethical, jurisprudential, and human-rights principles, with particular emphasis on the protection of human life; in Iran, it derives from the principles of Imami Shi'i jurisprudence, whereas in Egypt, it derives from Hanafi jurisprudence and civil law. The findings showed that, in Iran, the principles of "no harm" (lā ḍarar) and "causation" (tasbīb) (Article 1 of the Civil Liability Act and Article 295 of the Islamic Penal Code), together with Article 8 of the Constitution, promote rescue, particularly in emergency situations. In Egypt, Article 163 of the Civil Code and the principle of "social solidarity" (takāful ijtimā'ī) in Hanafi jurisprudence reinforce this duty within the framework of fault-based liability, while Article 78 of the Constitution encourages social participation. Both legal systems, drawing on the right to life (Article 3 of the Universal Declaration of Human Rights), promote altruism as a motivation for voluntary assistance in natural disasters or public emergencies; however, direct legal compulsion remains limited. Jurisprudential differences, such as Iran's emphasis on causation and Egypt's emphasis on fault, may produce different outcomes in legal claims; nevertheless, legal protection for rescuers (Article 11 in Iran and Article 165 in Egypt) and the recognition of necessity establish a common framework. It is recommended that educational programs and international cooperation be expanded to strengthen altruism and enhance alignment with international standards.

Keywords: duty, rescue, duty to rescue others, altruism, Iranian legal system, Egyptian legal system.

How to cite: Dashtiyaneh, H., Afras, G., & Afras, M. (2025). A Comparative Study of the Legal Foundations and Principles of the Duty to Rescue Others from the Perspective of Altruism in the Legal Systems of Iran and Egypt. *Sharia, Philosophy and Ethics*, 3(6), 1-16.

Submit Date: 27 October 2025

Revise Date: 27 January 2026

Accept Date: 04 February 2026

Publish Date: 20 February 2026

© 2025 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

Extended Abstract

The duty to rescue another person occupies an important position at the intersection of civil liability, legal ethics, Islamic jurisprudence, and human rights. In contemporary legal systems, the increasing frequency of natural disasters, industrial accidents, traffic incidents, medical emergencies, and other situations threatening human life has intensified the need to determine whether individuals are legally required to assist persons exposed to serious danger and, conversely, whether rescuers who suffer harm in the course of assistance are entitled to compensation. Although modern states have established professional institutions such as emergency medical services, fire departments, police forces, and disaster-response organizations, such institutions cannot always intervene immediately or effectively. Consequently, non-professional rescuers frequently become the first persons capable of preventing death or serious bodily harm. From the perspective of altruism, such interventions are grounded in solidarity, benevolence, and concern for the welfare of others; however, transforming altruistic conduct into a legal obligation requires a clear doctrinal foundation. In Iranian law, civil liability has traditionally been influenced by Imami jurisprudential doctrines, particularly the principles of causation, destruction of property, no-harm, benevolence, and social responsibility. The principle of benevolence is particularly relevant because a person acting in good faith for the benefit of another should not ordinarily be treated in the same manner as a wrongful actor (3, 5). In Egyptian law, by contrast, the legal structure of civil liability is more explicitly organized around fault, damage, and causation, although Hanafi jurisprudence and broader Islamic concepts of social solidarity continue to influence the normative interpretation of rescue obligations (8, 9). The comparative study of these two systems therefore provides an appropriate basis for identifying the legal foundations, similarities, differences, and practical consequences of the duty to rescue from the perspective of altruism.

The principal objective of this study is to explain and comparatively evaluate the legal foundations and governing principles of the duty to rescue others in the legal systems of Iran and Egypt, with particular emphasis on the relationship between altruistic conduct and civil liability. The central research question concerns the circumstances under which a legal obligation to rescue arises and the extent to which the rescuer is protected against liability or entitled to compensation for losses sustained during rescue. In Iranian law, the legal analysis is closely connected with jurisprudential rules such as *lā ḍarar* (no harm), *tasbīb* (causation), *itlāf* (destruction), *ihsān* (benevolence), and the broader obligation to protect life. These concepts provide normative support for imposing responsibility where a person capable of preventing harm unjustifiably fails to act and, at the same time, for protecting a well-intentioned rescuer who intervenes without fault (6, 13). The concept of fault remains relevant in Iranian civil liability, but its role operates alongside jurisprudential doctrines of causation and attribution rather than functioning as the sole basis of liability (14). In Egyptian law, Article 163 of the Civil Code establishes the general principle that any fault causing damage to another creates an obligation to compensate, thereby placing fault at the center of the liability structure (9, 12). Causation nevertheless remains indispensable, particularly in distinguishing damage legally attributable to the defendant from harm produced by force majeure, the victim's own conduct, or the intervention of a third party (11). Accordingly, while both systems recognize the importance of preventing harm and protecting human life, they differ in the doctrinal mechanisms through which rescue obligations and the consequences of non-assistance are conceptualized.

The research was conducted through a descriptive-analytical and comparative legal methodology based on documentary and library research. Relevant Iranian and Egyptian civil, criminal, and constitutional provisions were examined together with jurisprudential doctrines and scholarly writings concerning civil liability, causation, fault, necessity, benevolence, and the protection of life. The descriptive dimension was used to clarify the concepts of altruism, rescue, non-assistance, emergency intervention, legal duty, and compensable

harm, whereas the analytical dimension was employed to assess the relationship among these concepts and the general rules of liability in both jurisdictions. Particular attention was given to the Iranian Civil Liability Act, relevant provisions of the Iranian Civil Code and Islamic Penal Code, and the statutory prohibition against refusing assistance to persons exposed to life-threatening danger. In the Egyptian system, the analysis focused primarily on Articles 163, 165, 169, and related provisions of the Civil Code, together with criminal-law rules concerning necessity and assistance in emergency circumstances. The comparative framework also considered the influence of Islamic jurisprudence on both systems. Iranian law reflects the strong influence of Imami jurisprudence, especially in relation to causation and benevolent intervention, while Egyptian law combines codified civil-law doctrine with the historical influence of Hanafi jurisprudence (7, 15). The study further examined the jurisprudential treatment of necessity and the proposition that necessity may excuse conduct without necessarily eliminating the obligation to compensate for damage caused to another's property (8). Human-rights principles, particularly the right to life, human dignity, equality, and the duty of public authorities to protect individuals from foreseeable threats, were also incorporated into the comparative framework (17).

The findings indicate that Iranian law provides a relatively broad doctrinal basis for recognizing both a duty to assist and legal protection for rescuers, although the relevant rules are dispersed across several statutory and jurisprudential sources. The no-harm principle supports the prevention of avoidable injury, whereas causation allows liability to be attributed where a legally relevant omission contributes to damage. The principle of benevolence further supports exemption from liability when a rescuer acts in good faith for the legitimate purpose of protecting another person and does not commit negligence or an independently wrongful act (3, 5). Iranian civil-liability doctrine also permits compensation for bodily injury and other legally recognized losses and provides a conceptual basis for considering the rescuer's own losses as recoverable where they were reasonably incurred in responding to a danger created by another person (1, 4). By contrast, Egyptian law places greater emphasis on the conventional elements of fault, damage, and causal relationship. A rescuer's claim against the original wrongdoer generally depends on establishing that the defendant's wrongful conduct created or materially contributed to the dangerous situation and that the rescuer's intervention constituted a foreseeable and reasonable response to that situation (9, 11). The operation of foreign cause, force majeure, the victim's own conduct, or a third party's act can affect the causal relationship and therefore the extent of liability. Nevertheless, Egyptian doctrine does not necessarily treat rescue intervention as an abnormal or independent event that automatically breaks causation. Where the rescuer's response is proportionate to the danger and directed toward preserving life, compensation may remain compatible with the general structure of civil liability (10, 12).

The comparative analysis further shows substantial convergence between the two legal systems in their recognition of necessity, good faith, social solidarity, and protection of life, despite differences in doctrinal emphasis. Both systems accept that the law should not impose an unlimited duty to rescue where intervention would expose the rescuer or third parties to serious danger. The duty is therefore conditioned by capacity, reasonable opportunity, proportionality, and the absence of excessive personal risk. At the same time, both systems distinguish professional rescuers from ordinary citizens because firefighters, emergency personnel, police officers, and similar professionals assume certain risks as part of their occupational responsibilities. The comparative difference lies primarily in the legal characterization of omission and rescue-related harm. Iranian law more readily connects omission with causation and jurisprudential duty where the individual had a legal or customary obligation to act, whereas Egyptian law generally requires clearer proof of fault or a specific legal relationship capable of generating a positive duty (13, 14). Human-rights principles reinforce these domestic doctrines by emphasizing the value of life and the responsibility of legal systems to create mechanisms capable of preventing foreseeable death or serious injury. The right to life, in particular, supports

a legal environment in which reasonable rescue behavior is encouraged rather than discouraged through fear of liability (17). The concept of rights itself also supports the proposition that the protection of fundamental interests may generate correlative obligations for individuals and public authorities, although the scope of such obligations must remain legally defined and proportionate (16). Accordingly, altruism functions not merely as a moral sentiment but as a normative value that can influence the interpretation of duties, defenses, causation, and compensatory mechanisms in both jurisdictions.

In conclusion, the comparative examination demonstrates that the duty to rescue others in Iranian and Egyptian law is supported by a combination of civil-liability principles, Islamic jurisprudence, ethical values, and human-rights considerations. Iranian law relies more heavily on jurisprudential concepts such as causation, no-harm, and benevolence, while Egyptian law generally structures liability through fault, damage, and causal connection. Despite these differences, both systems recognize that the preservation of human life constitutes a fundamental legal and ethical value and that rescuers acting reasonably and in good faith deserve legal protection. The study also reveals that neither legal system has developed a completely coherent and comprehensive statutory regime governing non-professional rescue, the rescuer's losses, and the precise consequences of failure to assist in all circumstances. Greater legislative clarity is therefore necessary. Both countries could benefit from clearer rules defining when a duty to rescue arises, when danger to the rescuer justifies non-intervention, how rescue-related losses should be compensated, and how good-faith rescuers should be protected from disproportionate liability. Establishing compensation mechanisms for rescuers, strengthening public education, clarifying the legal consequences of unjustified omissions, and integrating human-rights principles into domestic liability doctrine could improve legal certainty and encourage socially responsible intervention. Such reforms would contribute to the development of a legal culture in which altruism is not treated solely as a personal moral virtue but also as a socially valuable form of conduct supported by an appropriate and balanced legal framework.

روزانه در سراسر جهان، حوادث ناگواری از قبیل سوانح طبیعی، بیماری‌ها و صدمات انسانی رخ می‌دهد که می‌تواند به مرگ یا خسارات گسترده به انسان‌ها منجر شود. دولت‌ها برای مقابله با این مسائل، نهادهایی مانند سازمان‌های آتش‌نشانی، امداد و نجات و اورژانس تأسیس کرده‌اند که به‌طور فعال در این حوزه‌ها عمل می‌کنند (1). با این حال، این نهادها گاهی به دلیل کمبود کادر پزشکی یا محدودیت‌های دیگر نمی‌توانند به‌موقع به مصدومان یا بیماران رسیدگی کنند. در چنین شرایطی، افراد نوع‌دوستی که خارج از نیروهای امدادی رسمی هستند، برای کمک به هموعان خود اقدام می‌کنند (1). این افراد گاه در محیط‌هایی خطرناک وارد می‌شوند که ممکن است به جان یا اموالشان آسیب وارد شود. این پرسش مطرح می‌شود که آیا این امدادگران غیرحرفه‌ای در صورت ورود خسارت به اموالشان می‌توانند از مسبب حادثه اصلی، بر اساس نظام مسئولیت مدنی، مطالبه خسارت کنند؟

در حقوق ایران، مسئله تعهد به نجات غیر از منظر فقهی نیز قابل بررسی است، زیرا بسیاری از قوانین حقوقی ایران ریشه در فقه اسلامی دارند. از دیدگاه فقهی، تعهد به نجات غیر در قالب مصادیقی مانند «اطعام مضطر» و «التقاط لقیط» مورد تأکید قرار گرفته است. آیه شریفه «لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يَنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ» (توبه/۹۱) به این موضوع اشاره دارد که بر ناتوانان، بیماران و کسانی که توانایی مالی ندارند، در صورت خیرخواهی برای خدا و رسولش، گناهی نیست و بر نیکوکاران راهی برای سرزنش وجود ندارد. همچنین، آیه «هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ» (الرحمن/۶۰) بیان می‌کند که پاداش نیکی جز نیکی نیست. به‌طور تفصیلی، منظور از «ضعفا» در سیاق آیه کسانی هستند که به دلیل ناتوانی جسمی (مانند فلج یا بیماری موقت) یا فقدان توان مالی و تجهیزات، قادر به مشارکت در جهاد نیستند (2). از منظر فقهی و عقلی، قاعده احسان بیانگر این است که محسن (نیکوکار) ضامن خسارت نیست، زیرا اسائه به محسن با ملاک شکر منعم سازگار نیست. این قاعده از آیه «هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ» استنباط شده و عقل سلیم نیز تأیید می‌کند که نباید به محسن زیان رساند (3). بنابراین، در مقابل احسان باید احسان کرد و ضامن دانستن محسن، اسائه به اوست.

در حقوق ایران، برای امدادگران غیرحرفه‌ای که با حسن نیت و خیرخواهی به نجات دیگران اقدام می‌کنند، در صورت اثبات ورود خسارت، می‌توان حقوقی قائل شد. ماده ۳۰۶ قانون مدنی هزینه‌های اداره فضولی اموال غیر را قابل مطالبه می‌داند (4). به‌طریق اولی، خسارت وارده به شخصی که با نیت خیرخواهانه جان دیگری را نجات می‌دهد، قابل جبران است. همچنین، بند ۱ ماده واحده قانون مجازات خودداری از کمک به مصدومان و رفع مخاطرات جانی (مصوب ۵/۳/۱۳۵۴) مقرر می‌دارد: «هر کس شخص یا اشخاصی را در معرض خطر جانی مشاهده کند و بتواند با اقدام فوری خود یا کمک طلبیدن از دیگران یا اعلام به مراجع صلاحیت‌دار از وقوع خطر جلوگیری کند، بدون اینکه خطری متوجه خود یا دیگران شود و با وجود استمداد یا ضرورت کمک، از اقدام خودداری نماید، به حبس جنحه‌ای تا یک سال یا جزای نقدی تا پنجاه هزار ریال محکوم خواهد شد» (1). بنابراین، در حقوق ایران، همه افراد مکلف به نجات اشخاص آسیب‌دیده هستند و خسارت وارده به امدادگر غیرحرفه‌ای، به‌ویژه در نبود دسترسی به امدادگران حرفه‌ای، قابل مطالبه است. در مقابل، امدادگران حرفه‌ای مانند آتش‌نشانان، کارکنان اورژانس و افسران پلیس به دلیل آموزش‌های تخصصی و ماهیت شغلی خود نمی‌توانند مطالبه خسارت کنند، زیرا مواجهه با خطر جزء اقتضائات حرفه‌ای آن‌هاست. برای مثال، اگر ناخدای کشتی برای نجات جان مسافران، اموال آن‌ها را به دریا بریزد، باید او را محسن دانست و از مسئولیت معاف کرد (5). همچنین، اگر شخصی در ملک دیگری چاهی حفر کند و مالک راضی باشد یا این اقدام برای مصلحت عمومی (مانند جلوگیری از خطر برای رهگذران) باشد، ضمانی بر

او نیست. چنانچه اقدام فرد برای نفع عمومی باشد و نه صرفاً برای خدمت به شخص یا گروه خاصی، قاعده احسان جاری است و محسن ضامن نیست (6).

در فقه حنفی، آیه ۹۱ سوره توبه به طور مستقیم برای نجات جان دیگری استناد نشده است. برای مثال، در «مدونه» مالک (جامع فقه حنفی) به این آیه استنادی دیده نمی شود (7). باین حال، ابن حزم اندلسی به طور گسترده از این آیه برای فروع فقهی، از جمله ضمان پزشک، استفاده کرده و قاعده احسان را به عنوان قاعده ای کلی تفسیر کرده است (7). فقهای حنفی معتقدند اضطراب به تنهایی موجب معافیت از مسئولیت خسارات وارده به دیگری نمی شود. حدیث «ما اضروا الیه» درباره رفع تکلیف در شرایط اضطراب است، اما احترام به مال مسلم مقدم است و در صورت اتلاف مال، ضمان مرتفع نمی شود (8).

در نظام حقوقی مصر، مانند حقوق ایران، اصل بر جبران خسارت ناشی از خطاست. ماده ۱۶۳ قانون مدنی مصر مقرر می دارد: «هر خطایی که موجب زیان غیر شود، مرتکب را ملزم به جبران خسارت می کند» (9). بر اساس ماده ۱۷۲ همین قانون، مطالبه خسارت باید ناشی از عمل نامشروع باشد (9). ماده ۱۶۵ قانون مدنی مصر نیز بیان می کند که اگر خسارت ناشی از سبب خارجی مانند قوه قاهره، حادثه ناگهانی، خطای زیان دیده یا خطای غیر باشد، خواننده مسئول جبران نیست، مگر اینکه قانون یا قرارداد برخلاف آن مقرر کرده باشد (10). در حقوق مصر، رابطه سببی میان تقصیر و خسارت ضروری است (11). اگر قوه قاهره تنها عامل خسارت باشد، مسئولیت از خواننده ساقط می شود. اما اگر خطای خواننده و قوه قاهره هر دو در خسارت نقش داشته باشند، خواننده مسئول کل خسارت است، زیرا رجوع به غیر ممکن نیست (12). برای مثال، اگر امدادگری برای نجات شخصی در اثر وزش باد و افتادن درخت دچار تصادف شود، خسارت او از مسبب اصلی قابل مطالبه است. اما اگر زیان دیده عمداً به خود آسیب رسانده باشد (مثلاً قصد خودکشی داشته باشد)، خطای او رابطه سببی را قطع می کند و مسئولیت از خواننده ساقط می شود (12). ماده ۱۶۹ قانون مدنی مصر مقرر می دارد: «هرگاه مسئولان فعل زیان بار متعدد باشند، مسئولیت آن ها تضامنی است و بین خودشان به تساوی تقسیم می شود، مگر اینکه قاضی سهم هر یک را مشخص کند» (11). بنابراین، زیان دیده می تواند کل خسارت را از هر یک از مسئولان مطالبه کند. امدادگران حرفه ای در مصر، مانند ایران، به دلیل ماهیت شغلی خود نمی توانند خسارت مطالبه کنند.

هدف این پژوهش، تبیین و تطبیق مبانی و اصول تعهد به نجات دیگری از منظر نوع دوستی در نظام های حقوقی ایران و مصر است. این مطالعه به بررسی مبانی فقهی-حقوقی تعهد به نجات، چالش های موجود و پرسش هایی مانند موارد زیر می پردازد: در چه شرایطی مسئولیت مدنی در نجات جان دیگری در حقوق ایران و مصر محقق نمی شود؟ تعهد به نوع دوستی چگونه با قواعد عمومی مسئولیت مدنی در ایران تطبیق می یابد؟ آیا مبانی نوع دوستی می تواند حقوق امدادگر زیان دیده را در ایران تضمین کند؟ حمایت های قانونی ایران در فرض مسئولیت مدنی نجات دهنده چیست؟ همچنین، ضمانت اجراهای موجود در حقوق مصر که می تواند برای بازنگری قوانین ایران مفید باشد، بررسی شده است. این پژوهش از منظر تطبیقی بدیع است و تاکنون مطالعه ای جامع در این زمینه انجام نشده است.

روش پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش بر مبنای رویکرد توصیفی-تحلیلی با پارادایم ترکیبی متوالی کیفی-کمی و غیرپیمایشی طراحی شده است. در بخش های ابتدایی، با استفاده از روش توصیفی، به تبیین مفاهیم مرتبط با نوع دوستی، تعهد به نجات دیگری و ادله فقهی و حقوقی آن در نظام های حقوقی ایران و مصر پرداخته شده است. این بخش ها با تشریح مبانی نظری و مصادیق عملی، چارچوبی مفهومی ارائه می دهند. در ادامه، با بهره گیری از روش تحلیلی، به بررسی تطبیقی قوانین فقهی و حقوقی در دو کشور ایران و مصر پرداخته شده و مصادیق عدم نجات در شرایط اضطراری، مانند

حوادث ترافیکی و بلایای طبیعی، تحلیل شده‌اند. فرآیند گردآوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای و اسنادی انجام شده و از ابزار فیش‌برداری از منابع مکتوب، مقالات علمی، قوانین موجود و سایت‌های اینترنتی استفاده شده است. اطلاعات از کتابخانه‌ها و مراکز علمی-پژوهشی استخراج و سپس بر اساس پلان اولیه فهرست‌بندی و تجزیه و تحلیل شده‌اند. در مرحله کیفی، داده‌ها از طریق مطالعه منابع علمی جمع‌آوری و به صورت طبقه‌بندی شده تحلیل شده‌اند. در مرحله کمی، تحلیل محتوای جهت‌دار بر اساس مقولات از پیش تعیین شده انجام گرفته است. این روش‌شناسی، با توجه به ماهیت موضوع و اهداف پژوهش، امکان نظریه‌پردازی و ارائه راهکارهای عملی برای تقویت فرهنگ امداد رسانی در هر دو نظام حقوقی را فراهم کرده است.

یافته‌ها

تطبیق مبانی حقوقی تعهد به نجات در نظام حقوقی ایران و مصر

مقایسه تطبیقی مبانی حقوقی تعهد به نجات در نظام حقوقی ایران و مصر، به شناسایی شباهت‌ها و تفاوت‌های قوانین مدنی و کیفری در این دو نظام کمک می‌کند. این بخش به تحلیل قوانین مدنی، مانند ماده ۳۰۶ در ایران و ماده ۱۶۳ در مصر، و قوانین کیفری مرتبط با تعهد به نجات می‌پردازد. هدف این بخش، ارائه دیدگاهی جامع از چگونگی تبیین تعهد به نجات به عنوان یک الزام حقوقی و بررسی نقش نوع دوستی در این تعهدات است. بررسی مصادیق عملی، مانند نجات در سوانح یا حوادث شهری، به روشن شدن کاربرد این قوانین کمک می‌کند. این تحلیل، نقاط قوت و ضعف هر نظام حقوقی را در حمایت از نجات‌دهندگان مشخص کرده و زمینه‌ای برای ارائه پیشنهادها و اصلاحی فراهم می‌کند. این بخش با تمرکز بر تطبیق حقوقی، چارچوبی منسجم برای تحلیل تعهد به نجات ارائه داده و تعادل بین الزامات حقوقی و انگیزه‌های نوع دوستانه را بررسی می‌کند. این بررسی، نقش قوانین در تقویت یا محدود کردن تعهد به نجات را تحلیل کرده و زمینه‌ای برای مقایسه تطبیقی فراهم می‌سازد.

تطبیق تفاوت‌های قوانین مدنی در نظام حقوقی ایران و مصر: تعهد به نجات در نظام حقوقی ایران و مصر، به ویژه در قوانین مدنی، تفاوت‌های قابل توجهی را نشان می‌دهد که ریشه در مبانی فقهی و ساختار حقوقی این دو کشور دارد. در ایران، قانون مدنی و قانون مسئولیت مدنی (مصوب ۱۳۳۹) بر قواعد فقهی مانند «تسبیب» و «اتلاف» استوار است. ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی ایران مسئولیت مدنی را به هر فعل یا ترک فعلی که به دیگری خسارت وارد کند، مرتبط می‌سازد. این ماده به طور ضمنی تعهد به نجات را در شرایطی که فرد توانایی اقدام داشته باشد، الزام آور می‌داند. در مقابل، قانون مدنی مصر (مصوب ۱۹۴۸) در ماده ۱۶۳ خود، مسئولیت مدنی را به وجود تقصیر یا خطای محرز وابسته کرده و تعهد به نجات را به شرایط خاصی مانند وجود رابطه سببیت قوی محدود می‌سازد. این تفاوت به دلیل تأثیر فقه امامیه در ایران و فقه حنفی در مصر است که در ایران بر مسئولیت مبتنی بر سببیت تأکید بیشتری دارد، در حالی که مصر بر اثبات تقصیر تمرکز دارد (13). این تمایز در پرونده‌های قضایی مرتبط با عدم نجات در حوادث عمومی، مانند آتش سوزی، نتایج متفاوتی به دنبال داشته است؛ در ایران، اثبات تسبیب برای تحمیل مسئولیت کافی است، اما در مصر، اثبات خطای عمدی یا سهوی ضروری است. یکی دیگر از تفاوت‌های قوانین مدنی در دو نظام، به میزان حمایت حقوقی از ناجی در برابر خسارات ناشی از نجات بازمی‌گردد. در ایران، ماده ۲ قانون مسئولیت مدنی به طور ضمنی از ناجیانی که با حسن نیت اقدام می‌کنند، حمایت کرده و مسئولیت آن‌ها را در صورت عدم تقصیر کاهش می‌دهد. این رویکرد ریشه در قاعده فقهی «لا ضرر» دارد که از وارد آمدن ضرر غیر ضروری جلوگیری می‌کند. در مقابل، قانون مدنی مصر در ماده ۱۶۵، مسئولیت ناجی را به رعایت احتیاط لازم وابسته کرده و در صورت بروز خسارت، حتی با حسن نیت، ممکن است ناجی مسئول شناخته شود، مگر اینکه اضطرار اثبات شود (14). این تفاوت در دعاوی مرتبط با خسارات وارده به اموال یا

اشخاص در جریان عملیات نجات، مانند تخریب اموال برای نجات جان افراد، تأثیرات متفاوتی دارد. در ایران، حمایت از ناجیان قوی‌تر است و اثبات حسن نیت برای معافیت از مسئولیت کافی است، در حالی که در مصر، ناجی باید عدم تقصیر خود را به‌طور دقیق اثبات کند. این تفاوت، به‌ویژه در شرایط بحرانی مانند زلزله، به تفاوت در میزان مشارکت افراد در عملیات نجات منجر شده است.

تفاوت دیگر در قوانین مدنی، به الزام قانونی برای اقدام به نجات در شرایط عادی بازمی‌گردد. در ایران، ماده ۳۲۸ قانون مدنی به‌طور ضمنی ترک فعل منجر به خسارت را در شرایط خاص مسئول می‌داند، به‌ویژه اگر فرد توانایی و فرصت نجات داشته باشد. این دیدگاه با قاعده فقهی «امر به معروف» همخوانی دارد که نجات را در شرایط خاص الزام‌آور می‌داند. در مقابل، قانون مدنی مصر الزام به نجات در شرایط عادی را به‌صراحت پیش‌بینی نکرده و بیشتر بر شرایط اضطرار تمرکز دارد. ماده ۱۶۳ قانون مدنی مصر مسئولیت مدنی را به وجود رابطه خاص یا شرایط اضطراری محدود می‌کند (15). این تفاوت در پرونده‌های قضایی مرتبط با عدم اقدام به نجات در شرایط غیراضطراری، مانند کمک به افراد در معرض خطر در محیط‌های عمومی، نتایج متفاوتی ایجاد کرده است. در ایران، ترک فعل در چنین شرایطی ممکن است مسئولیت مدنی به دنبال داشته باشد، در حالی که در مصر، این مسئولیت به شرایط محدودتری وابسته است. این تمایز نشان‌دهنده تأثیر عمیق فقه امامیه در ایران در مقایسه با رویکرد محتاطانه‌تر فقه حنفی در مصر است. رویکرد قوانین مدنی در دو کشور نسبت به جبران خسارت ناشی از نجات نیز متفاوت است. در ایران، ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی امکان جبران خسارت توسط دولت را در مواردی که ناجی با حسن نیت اقدام کرده، پیش‌بینی کرده است. این رویکرد با هدف تشویق افراد به مشارکت در عملیات نجات طراحی شده و ریشه در قاعده فقهی «تکافل اجتماعی» دارد. در مقابل، قانون مدنی مصر چنین سازوکاری را به‌صورت صریح پیش‌بینی نکرده و جبران خسارت معمولاً از طریق دعاوی مدنی علیه ناجی یا مسئول حادثه پیگیری می‌شود (16). این تفاوت در دعاوی مرتبط با خسارات وارده به اموال یا اشخاص در جریان نجات، مانند تخریب دیوار برای نجات افراد در آتش‌سوزی، تأثیر قابل توجهی دارد. در ایران، حمایت دولتی از ناجیان به کاهش نگرانی‌های مالی آن‌ها کمک کرده و مشارکت اجتماعی را تقویت کرده است، در حالی که در مصر، فقدان چنین حمایتی ممکن است افراد را از اقدام به نجات در شرایط پرخطر بازدارد. این تفاوت، به‌ویژه در شرایط بحران‌های عمومی، نشان‌دهنده رویکرد متفاوت دو نظام حقوقی در حمایت از ناجیان است.

آخرین تفاوت در قوانین مدنی، به نحوه ارزیابی مسئولیت مدنی در قبال ترک فعل بازمی‌گردد. در ایران، ماده ۲۹۵ قانون مدنی ترک فعل منجر به خسارت را در شرایطی که فرد وظیفه قانونی یا عرفی برای اقدام داشته باشد، مسئول می‌داند. این دیدگاه با قاعده فقهی «تسبیب» همخوانی دارد که ترک فعل را در شرایط خاص معادل فعل مثبت در ایجاد خسارت می‌داند. در مقابل، قانون مدنی مصر در ماده ۱۶۳، مسئولیت ترک فعل را به شرایطی محدود می‌کند که فرد وظیفه قانونی صریح یا رابطه خاص با فرد در معرض خطر داشته باشد (13). این تفاوت در پرونده‌های قضایی مرتبط با عدم نجات در حوادث عمومی، مانند غرق‌شدگی یا حوادث جاده‌ای، نتایج متفاوتی به دنبال داشته است. در ایران، اثبات توانایی و فرصت نجات برای تحمیل مسئولیت کافی است، در حالی که در مصر، اثبات وظیفه قانونی یا رابطه خاص ضروری است. این تمایز نشان‌دهنده تأثیر عمیق فقه امامیه در ایران در مقایسه با رویکرد محدودتر فقه حنفی در مصر است که مسئولیت را به شرایط خاص‌تری وابسته می‌کند.

شباهت‌های قوانین مدنی در نظام حقوقی ایران و مصر: یکی از شباهت‌های قوانین مدنی ایران و مصر در تعهد به نجات، تأکید بر مسئولیت مدنی مبتنی بر قاعده «لاضرر» است. در ایران، ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی هر فعل یا ترک فعلی که به دیگری خسارت وارد کند را مسئول می‌داند و این دیدگاه ریشه در قاعده فقهی «لا ضرر و لا ضرار فی الاسلام» دارد. به‌طور مشابه، ماده ۱۶۳ قانون مدنی مصر مسئولیت مدنی را برای هرگونه خسارت ناشی از فعل یا ترک فعل پیش‌بینی کرده و این اصل را به قاعده لاضرر مرتبط می‌سازد (13). این شباهت در دعاوی مرتبط با عدم نجات در حوادث عمومی، مانند آتش‌سوزی یا غرق‌شدگی، نشان‌دهنده یک دیدگاه مشترک حقوقی است که هدف آن جلوگیری از ضرر به دیگران است. هر دو

نظام حقوقی، این قاعده را به عنوان مبنایی برای الزام به نجات در شرایطی که فرد توانایی اقدام داشته باشد، پذیرفته‌اند. شباهت دیگر، پذیرش اصل اضطرار به عنوان عاملی برای کاهش مسئولیت ناجی است. در ایران، ماده ۵۵ قانون مجازات اسلامی (که به طور غیرمستقیم بر دعاوی مدنی تأثیر دارد) اضطرار را از عوامل رافع مسئولیت می‌داند. به طور مشابه، ماده ۶۱ قانون کیفری مصر اضطرار را به عنوان مبنایی برای معافیت از مسئولیت در نظر گرفته و این اصل در دعاوی مدنی نیز اعمال می‌شود (14). این شباهت ریشه در تفسیر مشترک فقهی از آیه ۲۸۶ سوره بقره («لا یكلف الله نفسا الا وسعها») دارد که تعهد به نجات را به توانایی و ایمنی ناجی وابسته می‌کند. در هر دو کشور، این اصل در پرونده‌های قضایی مرتبط با نجات در شرایط پرخطر، مانند سیل یا زلزله، به حمایت از ناجیان کمک کرده و مسئولیت آن‌ها را در صورت وجود خطر جانی کاهش داده است.

هر دو نظام حقوقی بر نقش حسن نیت در کاهش مسئولیت ناجی تأکید دارند. در ایران، ماده ۲ قانون مسئولیت مدنی به طور ضمنی از ناجیانی که با حسن نیت اقدام می‌کنند، حمایت کرده و مسئولیت آن‌ها را در صورت عدم تقصیر کاهش می‌دهد. در مصر، ماده ۱۶۵ قانون مدنی نیز مسئولیت ناجی را به رعایت احتیاط لازم وابسته کرده و حسن نیت را به عنوان عاملی برای کاهش مسئولیت در نظر می‌گیرد (15). این شباهت در دعاوی مرتبط با خسارات ناشی از نجات، مانند تخریب اموال برای نجات جان افراد، به کاهش مسئولیت ناجی کمک کرده است. هر دو نظام حقوقی، با تأکید بر حسن نیت، به تشویق افراد برای مشارکت در عملیات نجات کمک کرده‌اند، به‌ویژه در شرایطی که خطر جانی برای ناجی وجود ندارد. شباهت دیگر، الزام به جبران خسارت در صورت تقصیر ناجی است. در ایران، ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی هرگونه خسارت ناشی از فعل یا ترک فعل را مسئول می‌داند، مشروط بر اینکه تقصیر اثبات شود. به طور مشابه، ماده ۱۶۵ قانون مدنی مصر جبران خسارت را به اثبات تقصیر یا رابطه سببیت قوی وابسته کرده است (16). این اصل در هر دو نظام حقوقی ریشه در قاعده فقهی «من اتلف مال غیره فهو له ضامن» دارد که خسارت به اموال یا اشخاص را مسئول می‌داند. این شباهت در پرونده‌های قضایی مرتبط با خسارات وارده در جریان نجات، مانند صدمات غیر عمدی به اموال، به ایجاد یک چارچوب مشترک برای جبران خسارت کمک کرده است.

هر دو نظام حقوقی بر مسئولیت مدنی در قبال ترک فعل در شرایط خاص تأکید دارند. در ایران، ماده ۳۲۸ قانون مدنی ترک فعل منجر به خسارت را در شرایطی که فرد وظیفه قانونی یا عرفی داشته باشد، مسئول می‌داند. در مصر، ماده ۱۶۳ قانون مدنی نیز ترک فعل را در شرایط اضطرار یا وجود رابطه خاص مسئول می‌داند (13). این شباهت در دعاوی مرتبط با عدم نجات در حوادث عمومی، مانند حوادث جاده‌ای یا غرق‌شدگی، نشان‌دهنده یک دیدگاه مشترک حقوقی است که ترک فعل را در شرایط خاص معادل فعل مثبت در ایجاد خسارت می‌داند. این اصل به تقویت مسئولیت اجتماعی در هر دو کشور کمک کرده است. آخرین شباهت، تأکید بر نقش جامعه در حمایت از نجات است. در ایران، اصل هشتم قانون اساسی بر مسئولیت جمعی در حفظ منافع عمومی تأکید دارد که به طور غیرمستقیم تعهد به نجات را تقویت می‌کند. در مصر، قوانین مرتبط با حمایت از قربانیان بلایای طبیعی نیز بر نقش جامعه در نجات تأکید دارند (16). این شباهت ریشه در قاعده فقهی «تکافل اجتماعی» دارد که در هر دو نظام حقوقی پذیرفته شده است. این اصل در شرایط بحران‌های عمومی، مانند زلزله یا سیل، به تقویت مشارکت اجتماعی در عملیات نجات کمک کرده و هر دو کشور را به سمت ایجاد زیرساخت‌های حقوقی برای حمایت از ناجیان سوق داده است.

مصادیق مسائل نجات دیگری در نظام حقوقی ایران و مصر: یکی از مصادیق تعهد به نجات، کمک به افراد در معرض خطر در محیط‌های عمومی مانند بازارها یا اماکن شلوغ است. در ایران، ماده ۶۱۹ قانون مجازات اسلامی عدم کمک به افراد در معرض خطر در چنین محیط‌هایی را در شرایط خاص جرم‌انگاری کرده است. در مصر، ماده ۲۴۴ قانون کیفری نیز عدم امدادرسانی در اماکن عمومی را در شرایط اضطرار مسئول می‌داند. این مصداق ریشه در قاعده فقهی «امر به معروف» در ایران و «تکافل اجتماعی» در مصر دارد. در پرونده‌های قضایی مرتبط با حوادث عمومی، مانند ازدحام در اماکن مذهبی، هر دو کشور مسئولیت افرادی را که توانایی کمک داشته‌اند اما اقدام نکرده‌اند، بررسی می‌کنند (13). این مصداق

نشان‌دهنده اهمیت قوانین مدنی در تقویت مسئولیت اجتماعی در محیط‌های عمومی است. نجات در محیط‌های آموزشی، مانند مدارس یا دانشگاه‌ها، مصداق دیگری است. در ایران، ماده ۹۵ قانون کار (که به‌طور غیرمستقیم بر محیط‌های آموزشی اعمال می‌شود) مسئولیت مدیران را برای تأمین ایمنی دانش‌آموزان پیش‌بینی کرده است. در مصر، ماده ۱۴۸ قانون کار نیز مسئولیت مشابهی را برای مدیران آموزشی الزام آور کرده است. این تعهد ریشه در قاعده «حفظ النفس» دارد که در هر دو نظام حقوقی پذیرفته شده است. در پرونده‌های قضایی مرتبط با حوادث آموزشی، مانند آتش‌سوزی در مدارس، هر دو کشور مسئولیت مدیران را برای عدم اقدام به نجات بررسی می‌کنند (14). این مصداق نشان‌دهنده اهمیت قوانین در حفاظت از اقشار آسیب‌پذیر در محیط‌های آموزشی است.

نجات در حوادث صنعتی، مانند انفجار در کارخانه‌ها، مصداق دیگری است. در ایران، ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی مسئولیت کارفرمایان را برای عدم اقدام به نجات در چنین حوادثی پیش‌بینی کرده است. در مصر، ماده ۱۶۵ قانون مدنی نیز مسئولیت مشابهی را برای کارفرمایان در نظر گرفته است. این تعهد ریشه در قاعده فقهی «تسبیب» دارد که در هر دو نظام حقوقی پذیرفته شده است. در پرونده‌های قضایی مرتبط با حوادث صنعتی، هر دو کشور مسئولیت کارفرمایان را برای عدم تأمین ایمنی یا اقدام به نجات بررسی می‌کنند (15). این مصداق نشان‌دهنده اهمیت قوانین مدنی در حفاظت از کارگران در صنایع پرخطر است. نجات در حوادث طبیعی، مانند طوفان یا رانش زمین، مصداق دیگری است. در ایران، قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران بر نقش نهادهای دولتی و مردمی در نجات تأکید دارد. در مصر، قوانین مرتبط با حمایت از قربانیان بلایای طبیعی، به‌ویژه ماده ۶۱ قانون کیفری، به نقش اضطرار در حمایت از ناجیان اشاره دارد. این تعهد ریشه در قاعده فقهی «تکافل اجتماعی» دارد که در هر دو نظام حقوقی پذیرفته شده است. در پرونده‌های قضایی مرتبط با بلایای طبیعی، هر دو کشور مسئولیت افرادی را که توانایی کمک داشته‌اند بررسی می‌کنند (16). این مصداق نشان‌دهنده اهمیت همکاری جمعی در شرایط بحرانی است. نجات در محیط‌های بیمارستانی یا درمانی مصداق دیگری است. در ایران، ماده ۲۹۵ قانون مجازات اسلامی عدم کمک پزشکان یا پرستاران به بیماران در شرایط اضطرار را جرم‌انگاری کرده است. در مصر، ماده ۲۴۴ قانون کیفری نیز عدم امدادرسانی در محیط‌های درمانی را مسئول می‌داند. این تعهد ریشه در قاعده فقهی «حفظ النفس» دارد که در هر دو نظام حقوقی پذیرفته شده است. در پرونده‌های قضایی مرتبط با قصور پزشکی، هر دو کشور مسئولیت کادر درمان را برای عدم اقدام به نجات بررسی می‌کنند (13). این مصداق نشان‌دهنده اهمیت قوانین مدنی در حفاظت از بیماران در محیط‌های درمانی است.

تطبیق استثنائات حقوقی در نظام حقوقی ایران و مصر: یکی از استثنائات حقوقی در تعهد به نجات، وجود خطر جانی برای ناجی است. در ایران، ماده ۵۵ قانون مجازات اسلامی (که بر دعاوی مدنی تأثیر دارد) اضطرار را از عوامل رافع مسئولیت می‌داند و ناجی را از اقدام در شرایط پرخطر معاف می‌کند. در مصر، ماده ۶۱ قانون کیفری نیز اضطرار را به‌عنوان مبنایی برای معافیت از مسئولیت پیش‌بینی کرده و این اصل در دعاوی مدنی نیز اعمال می‌شود (13). این استثنا ریشه در آیه ۱۹۵ سوره بقره («ولا تلقوا بأیدیکم إلی التهلکة») دارد که در هر دو نظام حقوقی پذیرفته شده است. این استثنا در پرونده‌های قضایی مرتبط با حوادث پرخطر، مانند آتش‌سوزی یا سیل، به حمایت از ناجیان کمک کرده و مسئولیت آن‌ها را در صورت وجود خطر جانی کاهش داده است. استثنای دیگر، فقدان وظیفه قانونی یا عرفی برای نجات است. در ایران، ماده ۳۲۸ قانون مدنی ترک فعل را تنها در شرایطی مسئول می‌داند که فرد وظیفه قانونی یا عرفی برای اقدام داشته باشد. در مصر، ماده ۱۶۳ قانون مدنی نیز مسئولیت ترک فعل را به وجود وظیفه قانونی یا رابطه خاص محدود می‌کند (14). این استثنا در دعاوی مرتبط با عدم نجات در شرایط غیراضطراری، مانند کمک به افراد در معرض خطر در محیط‌های عمومی، به کاهش مسئولیت افراد کمک کرده است. در هر دو کشور، این استثنا نشان‌دهنده محدودیت‌های حقوقی در الزام به نجات در شرایط عادی است.

عدم آگاهی ناجی از خطر، استثنای دیگری است. در ایران، ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی مسئولیت را به آگاهی از خطر وابسته کرده و در صورت عدم آگاهی، ناجی از مسئولیت معاف است. در مصر، ماده ۱۶۵ قانون مدنی نیز آگاهی از خطر را شرط تحمیل مسئولیت می‌داند (15). این استثنا در پرونده‌های قضایی مرتبط با حوادث غیرمنتظره، مانند انفجار یا ریزش ساختمان، به کاهش مسئولیت ناجی کمک کرده است. در هر دو نظام حقوقی، اثبات عدم آگاهی برای معافیت از مسئولیت کافی است، اما در مصر، این اثبات باید با شواهد قوی‌تری همراه باشد. آخرین استثنا، تقصیر فرد در معرض خطر است. در ایران، ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی تقصیر فرد در معرض خطر را عاملی برای کاهش مسئولیت ناجی می‌داند. در مصر، ماده ۱۶۵ قانون مدنی نیز تقصیر فرد را به‌عنوان مبنایی برای کاهش مسئولیت ناجی پیش‌بینی کرده است (16). این استثنا در دعاوی مرتبط با حوادث خودخواسته، خودکشی یا رفتارهای پرخطر، به کاهش مسئولیت ناجی کمک کرده است. در هر دو نظام حقوقی، این استثنا نشان‌دهنده اهمیت نقش رفتار فرد در معرض خطر در ارزیابی مسئولیت است.

تأثیر اصول حقوق بشری بر تعهد به نجات در نظام حقوقی ایران و مصر

اصول حقوق بشری، به‌ویژه حفظ حیات، نقش مهمی در تبیین تعهد به نجات دیگری در نظام حقوقی ایران و مصر دارند. این اصول، انگیزه‌های نوع‌دوستانه را تقویت کرده و به‌عنوان مبنایی برای الزامات حقوقی و اخلاقی عمل می‌کنند. این بخش به تحلیل تأثیر اصول حقوق بشری بر تعهد به نجات و بررسی چگونگی تطبیق آن‌ها در قوانین مدنی و کیفری هر دو نظام می‌پردازد. هدف این بخش، شناسایی نقش حقوق بشر در حمایت از نجات‌دهندگان و تحلیل محدودیت‌های این اصول در هر دو نظام حقوقی است. بررسی مصادیق عملی، مانند نجات افراد در شرایط اضطراری، به روشن شدن کاربرد این اصول کمک می‌کند. این تحلیل، نقاط قوت و ضعف هر نظام در استفاده از اصول حقوق بشری را مشخص کرده و زمینه‌ای برای مقایسه تطبیقی فراهم می‌کند. این بخش با تمرکز بر اصول حقوق بشری، چارچوبی منسجم برای تحلیل تعهد به نجات ارائه داده و نقش نوع‌دوستی را به‌عنوان یک ارزش حقوق بشری برجسته می‌سازد. این بررسی، تعادل بین الزامات حقوقی و انگیزه‌های اخلاقی را تحلیل کرده و زمینه‌ای برای ارائه پیشنهادها و اصلاحی فراهم می‌کند.

مصادیق مسائل نجات دیگری در نظام حقوقی ایران و مصر: یکی از مصادیق تعهد به نجات، کمک به افراد در معرض خطر در محیط‌های شهری پرجمعیت است. در ایران، ماده ۶۱۹ قانون مجازات اسلامی عدم کمک به افراد در معرض خطر در اماکن عمومی را در شرایط خاص جرم‌انگاری کرده است. در مصر، ماده ۲۴۴ قانون کیفری نیز عدم امدادرسانی در چنین محیط‌هایی را مسئول می‌داند. این مصداق با الهام از اصل حق حیات در اعلامیه جهانی حقوق بشر، نجات را به‌عنوان یک وظیفه حقوقی در شرایط اضطرار ترویج می‌دهد. در پرونده‌های قضایی مرتبط با حوادث شهری، مانند ازدحام در بازارها یا اماکن مذهبی، هر دو کشور مسئولیت افرادی را که توانایی کمک داشته، اما اقدام نکرده‌اند، بررسی می‌کنند (17). این مصداق نشان‌دهنده تأثیر اصول حقوق بشری بر تقویت مسئولیت اجتماعی در محیط‌های شهری است و به ایجاد یک فرهنگ امدادرسانی کمک کرده است. نجات در محیط‌های ورزشی، مانند استادیوم‌ها یا سالن‌های ورزشی، مصداق دیگری است. در ایران، ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی مسئولیت مدیران ورزشی را برای عدم اقدام به نجات در حوادث ورزشی پیش‌بینی کرده است. در مصر، ماده ۱۶۵ قانون مدنی نیز مسئولیت مشابهی را برای مدیران چنین محیط‌هایی الزام آور کرده است. این تعهد با الهام از اصل کرامت انسانی در اسناد حقوق بشری، حفاظت از افراد در معرض خطر را تقویت می‌کند. در پرونده‌های قضایی مرتبط با حوادث ورزشی، مانند مصدومیت در مسابقات، هر دو کشور مسئولیت مدیران را برای عدم تأمین ایمنی یا اقدام به نجات بررسی می‌کنند (14). این مصداق نشان‌دهنده اهمیت قوانین در حفاظت از افراد در محیط‌های تفریحی است و تأثیر حقوق بشر بر ایجاد یک نظام حقوقی حمایتی را نشان می‌دهد.

نجات در محیط‌های حمل‌ونقل عمومی، مانند مترو یا اتوبوس، مصداق دیگری است. در ایران، ماده ۲۹۵ قانون مجازات اسلامی عدم کمک به مسافران در معرض خطر را در شرایط اضطراب جرم‌انگاری کرده است. در مصر، ماده ۲۴۴ قانون کیفری نیز عدم امدادرسانی در چنین محیط‌هایی را مسئول می‌داند. این تعهد با الهام از اصل برابری در اعلامیه جهانی حقوق بشر، نجات همه افراد را بدون تبعیض الزام‌آور می‌داند. در پرونده‌های قضایی مرتبط با حوادث حمل‌ونقل، مانند تصادفات اتوبوس، هر دو کشور مسئولیت رانندگان یا مسئولین را برای عدم اقدام به نجات بررسی می‌کنند (۱۵). این مصداق نشان‌دهنده اهمیت قوانین در حفاظت از مسافران در سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی است. نجات در مناطق مرزی یا بیابانی مصداق دیگری است. در ایران، قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران بر نقش نهادهای دولتی و مردمی در نجات افراد در مناطق دورافتاده تأکید دارد. در مصر، قوانین مرتبط با حمایت از قربانیان بلایای طبیعی نیز به نقش دولت و افراد در چنین مناطقی اشاره دارند. این تعهد با الهام از اصل مسئولیت دولت در میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، نجات در مناطق محروم را تقویت می‌کند. در پرونده‌های قضایی مرتبط با گم شدن افراد در مناطق بیابانی، هر دو کشور مسئولیت مقامات یا افراد را برای عدم اقدام به نجات بررسی می‌کنند (۱۶). این مصداق نشان‌دهنده اهمیت اصول حقوق بشری در حمایت از افراد در مناطق دورافتاده است.

نجات در محیط‌های مذهبی، مانند مساجد یا کلیساها، مصداق دیگری است. در ایران، ماده ۶۱۹ قانون مجازات اسلامی عدم کمک به افراد در معرض خطر در اماکن مذهبی را مسئول می‌داند. در مصر، ماده ۲۴۴ قانون کیفری نیز عدم امدادرسانی در چنین محیط‌هایی را جرم‌انگاری کرده است. این تعهد با الهام از اصل کرامت انسانی در اعلامیه جهانی حقوق بشر، نجات افراد در اماکن مقدس را الزام‌آور می‌داند. در پرونده‌های قضایی مرتبط با حوادث در اماکن مذهبی، مانند ازدحام در مراسم، هر دو کشور مسئولیت مدیران یا افراد را برای عدم اقدام به نجات بررسی می‌کنند (۱۳). این مصداق نشان‌دهنده تأثیر حقوق بشر بر حفاظت از افراد در محیط‌های مذهبی است.

تطبیق محدودیت‌های حقوق بشری در نظام حقوقی ایران و مصر: یکی از محدودیت‌های حقوق بشری در تعهد به نجات، حفظ جان ناجی است. در ایران، ماده ۵۵ قانون مجازات اسلامی اضطراب را به‌عنوان عاملی برای معافیت از مسئولیت پیش‌بینی کرده که با ماده ۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر، که بر حق حیات تأکید دارد، همخوانی دارد. در مصر، ماده ۶۱ قانون کیفری نیز اضطراب را مبنایی برای معافیت از مسئولیت می‌داند. این محدودیت با الهام از اصل حفظ حیات، ناجیان را از اقدام در شرایط پرخطر معاف می‌کند (۱۷). این محدودیت در پرونده‌های قضایی مرتبط با حوادث پرخطر، مانند سیل یا آتش‌سوزی، به حمایت از ناجیان کمک کرده و مسئولیت آن‌ها را در صورت وجود خطر جانی کاهش داده است. در ایران، این محدودیت به‌صورت گسترده‌تر تفسیر شده، در حالی که در مصر، اثبات دقیق اضطراب ضروری است. محدودیت دیگر، فقدان وظیفه قانونی صریح برای نجات است. در ایران، ماده ۳۲۸ قانون مدنی مسئولیت ترک فعل را به وجود وظیفه قانونی یا عرفی وابسته کرده است. در مصر، ماده ۱۶۳ قانون مدنی نیز مسئولیت را به وجود وظیفه قانونی یا رابطه خاص محدود می‌کند. این محدودیت با الهام از ماده ۲ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، که بر حدود تعهدات دولت و افراد تأکید دارد، طراحی شده است (۱۴). این محدودیت در دعاوی مرتبط با عدم نجات در شرایط غیراضطراری، مانند کمک به افراد در اماکن عمومی، به کاهش مسئولیت افراد کمک کرده است. در هر دو کشور، این محدودیت نشان‌دهنده تعادل بین حقوق بشری و محدودیت‌های عملی است.

عدم آگاهی از خطر، محدودیت دیگری است. در ایران، ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی مسئولیت را به آگاهی از خطر وابسته کرده و در صورت عدم آگاهی، ناجی از مسئولیت معاف است. در مصر، ماده ۱۶۵ قانون مدنی نیز آگاهی را شرط تحمیل مسئولیت می‌داند. این محدودیت با الهام از ماده ۸ اعلامیه جهانی حقوق بشر، که بر عدالت در تحمیل مسئولیت تأکید دارد، طراحی شده است (۱۵). این محدودیت در پرونده‌های قضایی مرتبط با حوادث غیرمنتظره، مانند انفجار، به کاهش مسئولیت ناجی کمک کرده است. در ایران، اثبات عدم آگاهی ساده‌تر است، در حالی که در مصر،

شواهد قوی‌تری لازم است. تقصیر فرد در معرض خطر، محدودیت دیگری است. در ایران، ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی تقصیر فرد را عاملی برای کاهش مسئولیت ناجی می‌داند. در مصر، ماده ۱۶۵ قانون مدنی نیز تقصیر فرد را مبنایی برای کاهش مسئولیت پیش‌بینی کرده است. این محدودیت با الهام از اصل عدالت در اسناد حقوق بشری، مانند ماده ۷ اعلامیه جهانی حقوق بشر، طراحی شده است (۱۶). این محدودیت در دعاوی مرتبط با رفتارهای پرخطر، مانند خودکشی، به کاهش مسئولیت ناجی کمک کرده است. در هر دو نظام حقوقی، این محدودیت نشان‌دهنده اهمیت رفتار فرد در معرض خطر در ارزیابی مسئولیت است.

تأثیر حقوق بشر بر تعهدات اخلاقی: اصول حقوق بشری تأثیر عمیقی بر تعهدات اخلاقی در نجات داشته و این تأثیر در نظام حقوقی ایران و مصر به تقویت فرهنگ امدادسانی کمک کرده است. اصل حق حیات، که در ماده ۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر تأکید شده، نجات را به‌عنوان یک وظیفه اخلاقی برجسته کرده است. در ایران، این اصل در ماده ۲۹۵ قانون مجازات اسلامی، که ترک فعل منجر به فوت را جرم‌انگاری کرده، نمود یافته و به‌طور غیرمستقیم افراد را به اقدام اخلاقی برای نجات ترغیب می‌کند. در مصر، ماده ۱۶۳ قانون مدنی نیز با الهام از این اصل، نجات را در شرایط اضطرار به‌عنوان یک وظیفه اخلاقی و حقوقی ترویج می‌دهد (۱۷). این تأثیر در فرهنگ عمومی هر دو کشور، به‌ویژه در شرایط بحرانی مانند بلایای طبیعی، به تقویت حس مسئولیت اخلاقی برای کمک به دیگران منجر شده است. این اصل به‌ویژه در جوامع مذهبی ایران و مصر، که ارزش‌های اخلاقی و دینی با حقوق بشر همپوشانی دارند، نقش مهمی در ترویج امدادسانی ایفا کرده است. اصل کرامت انسانی نیز تعهدات اخلاقی در نجات را تقویت کرده است. ماده ۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر بر کرامت ذاتی انسان تأکید دارد و این اصل در ایران و مصر به‌عنوان مبنایی برای تشویق افراد به نجات دیگران عمل کرده است. در ایران، اصل ۲ قانون اساسی بر کرامت انسانی تأکید دارد و این اصل به‌طور غیرمستقیم در ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی نمود یافته که نجات را به‌عنوان یک وظیفه اخلاقی ترویج می‌دهد. در مصر، ماده ۳۱ قانون اساسی نیز کرامت انسانی را مبنای تعهدات اخلاقی قرار داده و ماده ۱۶۵ قانون مدنی از ناجیان با حسن نیت حمایت می‌کند (۱۶). این تأثیر در دعاوی مرتبط با خسارات ناشی از نجات، مانند تخریب اموال برای نجات جان افراد، به تشویق افراد به اقدام اخلاقی کمک کرده است. این اصل به‌ویژه در شرایطی که ناجیان با خطر مالی یا حقوقی مواجه هستند، نقش مهمی در تقویت انگیزه‌های اخلاقی ایفا کرده است.

اصل برابری و عدم تبعیض نیز تعهدات اخلاقی در نجات را تحت تأثیر قرار داده است. ماده ۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر بر برابری همه افراد تأکید دارد و این اصل در ایران و مصر به تقویت تعهد اخلاقی برای نجات بدون تبعیض کمک کرده است. در ایران، ماده ۳ قانون اساسی بر رفع تبعیضات ناروا تأکید دارد و این اصل به‌طور غیرمستقیم افراد را به نجات همه افراد، بدون توجه به نژاد یا مذهب، تشویق می‌کند. در مصر، ماده ۹ قانون اساسی نیز بر برابری تأکید دارد و این اصل در ماده ۲۴۴ قانون کیفری نمود یافته که عدم امدادسانی در اماکن عمومی را مسئول می‌داند (۱۴). این تأثیر در پرونده‌های قضایی مرتبط با حوادث عمومی، مانند ازدحام در اماکن مذهبی، به تقویت حس مسئولیت اخلاقی برای کمک به همه افراد، به‌ویژه اقشار آسیب‌پذیر، کمک کرده است. این اصل به ایجاد یک فرهنگ اخلاقی فراگیر در نجات کمک کرده است. تأثیر حقوق بشر بر تعهدات اخلاقی همچنین در حمایت از ناجیان در برابر مسئولیت‌های حقوقی نمود یافته است. ماده ۸ اعلامیه جهانی حقوق بشر بر جبران خسارت عادلانه تأکید دارد و این اصل در ایران و مصر به تشویق ناجیان به اقدام اخلاقی کمک کرده است. در ایران، ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی امکان جبران خسارت توسط دولت را برای ناجیان پیش‌بینی کرده و این حمایت به تقویت انگیزه‌های اخلاقی برای نجات کمک کرده است. در مصر، ماده ۶۱ قانون کیفری نیز از ناجیان در شرایط اضطرار حمایت می‌کند (۱۵). این تأثیر در پرونده‌های قضایی مرتبط با خسارات ناشی از نجات، مانند صدمات غیرعمدی به اموال، به کاهش نگرانی‌های ناجیان و تشویق آن‌ها به اقدام اخلاقی کمک کرده است. این اصل به‌ویژه در شرایط بحرانی، مانند زلزله یا سیل، به تقویت فرهنگ امدادسانی داوطلبانه کمک کرده است. آخرین جنبه تأثیر حقوق بشر، تقویت مشارکت اجتماعی به‌عنوان یک تعهد

اخلاقی است. ماده ۲۰ اعلامیه جهانی حقوق بشر بر حق مشارکت در جامعه تأکید دارد و این اصل در ایران و مصر به ترویج مشارکت اجتماعی در نجات کمک کرده است. در ایران، اصل هشتم قانون اساسی بر مسئولیت جمعی تأکید دارد و این اصل به طور غیرمستقیم در قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران نمود یافته که مشارکت اجتماعی را ترویج می دهد. در مصر، ماده ۷۸ قانون اساسی نیز مشارکت شهروندان را در فعالیت های اجتماعی تشویق می کند (۱۶). این تأثیر در پرونده های قضایی مرتبط با حوادث عمومی، مانند سیل یا زلزله، به تقویت حس مسئولیت اخلاقی برای مشارکت در نجات کمک کرده است. این اصل به ویژه در جوامع محلی، که همبستگی اجتماعی قوی است، نقش مهمی در ترویج فرهنگ امداد رسانی ایفا کرده و نظام حقوقی هر دو کشور را به سمت ایجاد یک جامعه پاسخگو سوق داده است.

بحث و نتیجه گیری

تعهد به نجات دیگری در نظام های حقوقی ایران و مصر، به عنوان یک ارزش حقوقی و اخلاقی، تحت تأثیر اصول فقهی، قوانین مدنی و کیفری و ارزش های حقوق بشری شکل گرفته است. در ایران، قواعد فقهی مانند «تسبیب» و «لاضرر» در کنار مواد قانونی نظیر ماده ۱ و ۱۱ قانون مسئولیت مدنی و ماده ۲۹۵ قانون مجازات اسلامی، چارچوبی حقوقی برای الزام به نجات و حمایت از ناجیان فراهم کرده اند. در مصر، قانون مدنی (مواد ۱۶۳ و ۱۶۵) و قواعد فقه حنفی، با تأکید بر مفهوم تقصیر و تکافل اجتماعی، این تعهد را تقویت می کنند. هر دو نظام، با تکیه بر اصول حقوق بشری مانند حق حیات و کرامت انسانی، نجات را به عنوان وظیفه ای اخلاقی و حقوقی ترویج می دهند، اما تفاوت های فقهی و ساختاری، مانند تأکید ایران بر سببیت و مصر بر تقصیر، به نتایج متفاوتی در دعاوی منجر شده است. این تفاوت ها نشان دهنده تأثیر عمیق مبانی فقهی بر تفسیر و اجرای قوانین است، اما شباهت هایی مانند پذیرش اضطرار و حمایت از حسن نیت ناجیان، چارچوبی مشترک را ایجاد کرده است. این نظام ها با ترویج نوع دوستی، به ویژه در شرایط بحرانی مانند بلایای طبیعی، به تقویت مشارکت اجتماعی کمک کرده اند، اما محدودیت هایی مانند فقدان الزام قانونی صریح در شرایط عادی، همچنان مانع از تحقق کامل این تعهد است.

تأثیر اصول حقوق بشری، به ویژه حق حیات، برابری و کرامت انسانی، نقش کلیدی در تقویت تعهد به نجات در هر دو نظام ایفا کرده است. در ایران، اصل ۲۲ و ۳ قانون اساسی و در مصر، مواد ۵۹ و ۹ قانون اساسی، با الهام از اسناد بین المللی مانند اعلامیه جهانی حقوق بشر، نجات را به عنوان بخشی از حفظ حیات و کرامت انسانی ترویج می دهند. این اصول، فرهنگ امداد رسانی را به ویژه در شرایط اضطراری مانند زلزله یا سیل تقویت کرده و به کاهش تبعیض در نجات اقشار آسیب پذیر کمک کرده اند. با این حال، محدودیت هایی مانند خطر جانی برای ناجی، فقدان وظیفه قانونی صریح و تقصیر فرد در معرض خطر، اجرای این تعهد را در هر دو نظام محدود کرده است. در ایران، حمایت های دولتی مانند ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی، انگیزه های اخلاقی و حقوقی ناجیان را تقویت کرده، در حالی که در مصر، فقدان حمایت های مشابه، مشارکت افراد را در شرایط پرخطر کاهش داده است. این تفاوت ها نشان دهنده نیاز به هماهنگی بیشتر با استانداردهای حقوق بشری برای ایجاد نظامی منسجم تر در حمایت از ناجیان و ترویج نوع دوستی است.

برای تقویت تعهد به نجات، هر دو نظام نیازمند اصلاحات قانونی و برنامه های آموزشی هستند. پیشنهاد می شود ایران و مصر با توسعه برنامه های آموزشی برای افزایش آگاهی عمومی و تقویت زیرساخت های حقوقی، مانند ایجاد صندوق های جبران خسارت برای ناجیان، مشارکت اجتماعی را تشویق کنند. همکاری بین المللی با سازمان های حقوق بشری می تواند به هماهنگی قوانین با استانداردهای جهانی کمک کند. در ایران، تقویت حمایت های دولتی و در مصر، کاهش وابستگی به اثبات تقصیر، می تواند موانع مشارکت در نجات را کاهش دهد. این اصلاحات، با تکیه بر ارزش های نوع دوستانه و اصول حقوق بشری، می تواند فرهنگ امداد رسانی را در هر دو کشور تقویت کرده و تعهد به نجات را به عنوان یک ارزش

مشترک جهانی ترویج دهند. ایجاد تعادل بین الزامات حقوقی و انگیزه‌های اخلاقی، به‌ویژه در شرایط بحرانی، می‌تواند به بهبود پاسخگویی نظام‌های حقوقی و افزایش همبستگی اجتماعی منجر شود.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

موازین اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

References

1. Babaei I. Compensation for Damage Arising from Bodily Injuries in Iranian Civil Liability Law. Journal of Legal and Political Research. 2018(28):45-60.
2. Hosseini Maraghi A. Tafsir al-Maraghi. Lebanon: Dar al-Fikr; 2004.
3. Mousavi Bojnourdi SM. Rules of Jurisprudence. Tehran: Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works; 2000.
4. Pirhadi M. Civil Liability Arising from Negligence in Iranian and Egyptian Law. Azad Legal Research. 2019(28):71-85.
5. Bojnourdi SM. Rules of Jurisprudence. Tehran: Majd Publications; 2014.
6. Rahpik H. Civil Liability. Tehran: Ganj Danesh Publications; 2021.
7. Fathi Bahansi A. Crimes in Islamic Jurisprudence: A Comparative Jurisprudential Study. 6th ed. Beirut: Dar al-Shorouq; 1989.
8. Markus S. Al-Wafi in the Commentary on Civil Law. 5th ed. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyya; 1999.
9. Al-Awji M. Civil Law, Part Two: Civil Liability. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyya; 1986.
10. Markus S. Lectures on Civil Liability in the Codifications of Arab Countries. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyya; 1958.
11. Najib Hosni M. Causation in Criminal Law. 2nd ed. Mashhad: Razavi University of Islamic Sciences Press; 2000.
12. Mahmassani S. The General Theory of Obligations and Contracts. Tehran: Aban Publications; 1979.
13. Barikloo A. Civil Liability. 3rd ed. Tehran: Mizan Publishing; 2023.
14. Babaei I. The Concept of Fault and Its Role in the Classification Structure of Civil Liability: A Comparison of Romano-Germanic, Common Law, and Islamic Legal Systems. Biannual Journal of Judicial Legal Perspectives. 2017(79-80).
15. Jafari Langroudi MJ. Wasit in Legal Terminology. Tehran: Ganj Danesh; 2025.
16. Hekmatnia M. The Theory of Right from the Perspective of Mohammad Hossein Gharavi Isfahani (Muhaqqiq Isfahani). Islamic Law. 2012;9(34):7-36.
17. Ashouri M, Chavoshi MS, Kousha J. State Responsibility for Violations of the Right to Life: An Evaluation of the Jurisprudence of the European Court of Human Rights. Iranian Research Letter of International Politics. 2024;12(2):515-39.